

Remissvar SOU 2021:36 Gode män och förvaltare – en översyn

Inledning

Rädda Barnen har fått möjlighet att ge sina kommentarer på förslagen i SOU 2021:36 Gode män och förvaltare – en översyn. Rädda Barnen kommenterar förslagen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som utgångspunkt. Rädda Barnen har valt att ge kommentarer på vissa av utredningens förslag, som är av särskild vikt för barn och unga. I övriga delar varken tillstyrker eller avstyrker Rädda Barnen förslagen.

Allmänna inledande kommentarer

Rädda Barnen delar uppfattningen om att systemet med gode män och förvaltare är i behov av förändring, och då särskilt utifrån ett barnrättsperspektiv. Rädda Barnen var därför positiv till att direktiven tydliggjorde att utredningen skulle se över regleringarna utifrån ett sådant perspektiv. Vikten av att göra detta blev särskilt tydligt efter att Barnkonventionsutredningen lämnat över sitt betänkande Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63) där ett antal brister i systemet med gode män och förvaltare för barn i förhållande till barnkonventionens krav konstateras.¹

Mot bakgrund av detta beklagar Rädda Barnen att utredningen inte fullgjort sitt uppdrag fullt ut i detta avseende. Utredningen lyfter Barnkonventionsutredningens kritik, men konstaterar att utredningen främst tar sikte på vuxna som har gode män eller förvaltare och att de förändringar som krävs bättre skulle passa ihop med en annan översyn av föräldrabalken, och väljer därför att inte gå in och reglera så att lagstiftningen skulle vara överens med barnkonventionen. Rädda Barnen finner detta högst anmärkningsvärt och vill starkt rekommendera regeringen att i sitt fortsatta arbete med utredningens förslag ta in Barnkonventionsutredningens kritik och säkerställa att lagstiftning kring gode män och förvaltare till fullo är i linje med barnkonventionen.

Rädda Barnen konstaterar också att i många av de förslag som läggs, kommer också barn som har gode män eller förvaltare att beröras. Trots detta, och direktivens utformning, har inte utredningen beaktat att det kan behövas ett särskilt barnperspektiv och barnrättsperspektiv inom de föreslagna åtgärderna. Rädda Barnen kommenterar detta mer i detalj nedan. Vidare tydliggörs inte alltid om de förslag som läggs även gäller för gode män för ensamkommande barn. Rädda Barnen utgår från att så är fallet, men i vissa avseende skulle detta behöva tydliggöras. Rädda Barnen utvecklar dessa kommentarer nedan.

Kapitel 6 Huvudmannens och de anhörigas insyn i ställföreträdarens verksamhet

Rädda Barnen delar utredningens bedömning att förmyndaren har en informationsskyldighet även i förhållande till barn, utifrån en bedömning om barnets ålder och mognad. Till skillnad mot utredningens bedömning anser Rädda Barnen att åldersgränsen för när ett barn ska få information ska ändras. Rädda Barnen delar här Barnkonventionsutredningens slutsats om att bestämmelsen bör omformuleras för att tydligare stämma överens

¹ SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. Sid 561 samt 570-571.

med barnkonventionen.² Rädda Barnen anser att en informationsplikt inträder när barnet anses tillräckligt moget för informationen, och inte utifrån vilken ålder barnet har. Detsamma gäller barnets möjligheter att komma till tals och få sin åsikt beaktad. Att lagstiftningen är tydlig i detta anser Rädda Barnen vara av stor vikt för att säkerställa en korrekt implementering av barnkonventionens artikel 12. För att detta ska kunna bli verklighet i den praktiska tillämpningen, krävs det att de personer som blir utsedd till förmyndare för barn får särskild kompetensutveckling i hur en ska tala med barn och hur information på bästa sätt lämnas till barn.

Kapitel 9 Klagomål mot ställföreträdare

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om att överförmyndaren ska informera huvudmannen om möjligheterna att föra fram klagomål mot sin ställföreträdare. Rädda Barnen hade dock önskat ett tydliggörande om att när huvudmannen är ett barn ska detta göras på ett barnanpassat sätt och överförmyndaren ska så långt som möjligt säkerställa att barnet har förstått informationen. Det kan också finnas behov av att sätta upp särskilda mekanismer för klagomålshantering som kommer från barn, så att dessa är enkla att tillgå för barn.

Rädda Barnen hade också önskat att utredningen särskilt belyst hur ensamkommande barn ska få information om denna möjlighet och att klagomålsprocessen ytterligare kan förenklas för dessa barn. Ensamkommande barn kommer i kontakt med många myndighetspersoner och för att göra det enklare för barnet anser Rädda Barnen att informationsplikten om att det går att föra fram klagomål om sin gode man bättre bör komma från Migrationsverket eller barnets socialsekreterare. Barnets socialsekreterare skulle också kunna få ett uppdrag om att stötta barnet om hen vill föra fram ett klagomål om den gode mannen.

Kapitel 12 Utbildning för ställföreträdare

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om obligatorisk introduktionsutbildning. Rädda Barnen vill understryka vikten av att en sådan utbildning innehåller specifik information om vad en god man särskilt behöver beakta om hen är ställföreträdare för ett barn. Gode män som ska vara ställföreträdare för ensamkommande barn bör få en särskild introduktionsutbildning, likt den som Sveriges Kommuner och Regioner idag erbjuder. För att tydliggöra detta kan det behövas en följdändring i lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn, för att säkerställa att den nya bestämmelsen i 11 kap 12b § ska gälla även dessa.

Kapitel 14 När ställföreträdaren vill avsluta sitt uppdrag och när ställföreträdaren avlider

Barnkonventionsutredningen konstaterade att lagstiftningen som rör barnets rätt att få komma till tals och få sin åsikt beaktad när förmyndare ska förordnas och entledigas inte fullt ut stämmer överens med barnkonventionen.³ Trots detta föreslår inte utredningen några förändringar på denna punkt. Rädda Barnen anser att regeringen i sitt fortsatta arbete måste beakta Barnkonventionsutredningens slutsats och lägga fram förslag på nödvändiga förändringar i relevant lagstiftning för att fullt ut säkerställa att denna är i linje med barnkonventionen.

² SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. Sid 561.

³ SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt. Sid 570-571.

Kapitel 15 Professionella ställföreträdare

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om att professionella ställföreträdare ska kunna införas, för de fall när det finns särskilda behov för detta.

Rädda Barnen beklagar att utredningen i sitt underlag inte särskilt belyser vikten av att detta finns även för ensamkommande barn. Barnombudsmannen lyfte i sin årsrapport 2017 flera områden där god man-systemet behövde reformeras för ensamkommande barn (se mer nedan under kapitel 27), och vikten av att kunna utse professionella gode män för vissa barn var ett av dessa.⁴

Barnombudsmannen träffade flera ensamkommande barn som var placerade på statliga ungdomshem och där det blev tydligt att den ideelle gode mannen inte var tillräckligt för att kunna vara ett bra stöd till barn med särskild problematik. Barnombudsmannen föreslog därför att det bör finnas professionella gode män för ensamkommande barn som har särskilda svårigheter. Dessa bör ha en fått en grundlig utbildning om vad det kan innebära och vad som krävs för att kunna stötta barnet på bästa sätt.⁵ Rädda Barnen delar Barnombudsmannens krav och beklagar att utredningen inte har tagit till sig detta i sitt förslag.

För att säkerställa att professionella ställföreträdare kan utses även för ensamkommande barn bör en hänvisning till den nya bestämmelsen i 11 kap 12 a § föras in i lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Kapitel 23 Ett centralt organ

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om att inrätta en särskild myndighet med ett övergripande ansvar på området. Rädda Barnen anser att det bör tydliggöras att denna myndighet ska ha särskilt kompetens när det gäller ställföreträdare för barn, och särskilt gode män för ensamkommande barn.

Kapitel 25 Ett nationellt ställföreträdarregister

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om ett nationellt register över förordnade förmyndare, gode män och förvaltare. Rädda Barnen anser att det bör finnas ett särskilt register för dem som är gode män för ensamkommande barn, så att det blir enkelt att få en översyn över vilka som har just dessa uppdrag.

Till skillnad mot utredningens bedömning anser Rädda Barnen att det i registret redan från början bör framgå om ställföreträdaren anses lämplig för uppdraget eller inte. Rädda Barnen har erfarenhet av att ensamkommande barn har gode män som inte sköter sitt uppdrag, som inte svarar när barnet försöker kontakta hen eller är direkt otrevlig mot barnet. Liknande erfarenheter finns även i Barnombudsmannens rapport från 2017.⁶ Rädda Barnen anser därför att lämplighet bör föras in i registret, så att kommuner kan se om en person inte bör ta sig an ensamkommande barn.

⁴ Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017. Sid 49-50.

⁵ Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017. Sid 50.

⁶ Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017. Sid 45-46.



Kapitel 27 Ställföreträdare för ensamkommande barn

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om att tydliggöra i lagen att alla barn som befinner sig i Sverige utan vårdnadshavare ska få en god man.

Rädda Barnen beklagar att direktiven var begränsade när det gällde översyn av lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Precis som Barnombudsmannen anförde i sin årsrapport 2017⁷, anser Rädda Barnen att en grundlig översyn av lagen krävs för att säkerställa att den är i linje med barnkonventionen och har ett tydligt barnrättsperspektiv.

Bland de delar som behöver ses över finns möjligheterna till information, möjlighet att föra fram klagomål, tydliggörande av barnets rätt att komma till tals och att föra in en bestämmelse om barnets bästa. Även en begränsning i antalet barn en god man kan ha ansvar för bör föras in i lagen, liksom möjligheterna till professionella gode män för ensamkommande barn med särskilda svårigheter. Det bör också bli än tydligare att en god man ska utses så snart som möjligt efter att barnet kommit till Sverige och att denna ska ha lämplig utbildning, något som Sverige blivit uppmanad till av FN:s kommitté för barnets rättigheter.⁸

Rädda Barnen vill här uppmana regeringen att ta till sig av den föreslagna regleringen av god man för ensamkommande barn som finns i förslaget till ny asylprocedurförordning. I denna föreslås bland annat att en god man ska utses inom fem dagar från det att barnet gjort en ansökan, förmyndare ska fullgöra sitt uppdrag utifrån barnets bästa och ska ha nödvändiga sakkunskaper, ska ha ansvar för ett begränsat antal barn och det ska finnas klagomekanismer för barn.⁹

Stockholm den 6 oktober 2021



Helena Thybell
Generalsekreterare

⁷ Barnombudsmannen. Vi lämnade allting och kom hit. 2017. Sid 50.

⁸ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport (CRC/C/SWE/CO/5). 2015. Punkt 50 d.

⁹ Europeiska kommissionen. Förslag till Europaparlamentets och Rådets förordning om upprättande av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU (COM(2016) 467 final). Artikel 22.